

INTRODUCERE

Suntem la al treilea volum din seria „Identitățile Chișinăului”, care include studii, articole și eseuri expuse la ediția din 2015 a conferinței bianuale omonime organizate de Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Republica Moldova și Grupul Civic pentru Patrimoniu Cultural.

Efortul științific și cultural al organizatorilor și al participanților la conferințe vizează elucidarea unor aspecte necunoscute sau mai puțin cunoscute ale istoriei Chișinăului din ultimele secole în ideea construcției istorice solide. În esență, acest demers încurajează – și practică – cultura memoriei urbane. Revelarea „orașului ascuns” și „scoaterea din ascundere” a spiritului locului prin discursuri de diverse palete profesionale, istorică, culturală și spațial-urbanistică este un spor de cauză pentru locuitorii urbei în încercarea de a-și asigura continuitatea culturală prin ocrotirea patrimoniului, a cunoștințelor colective și prin transmiterea lor de la o generație la alta. Consubstanțialitatea construcției istorice și a memoriei personale și colective, cu siguranță, va da temelnicie comunității Chișinăului.

Ca structură socială, orașul de astăzi este consecința construcțiilor istorice și culturale ale ultimelor trei secole, care s-au succedat sub diferite forme politico-administrative:

- târg mănăstiresc moldovenesc aflat pe linia confruntărilor militare ruso-turce și ars din temelii de câteva ori doar pe parcursul secolului al XVIII-lea;
- oraș imperial cazan, proiectat și construit „по высочайше утвержденному образцу” („după proiect aprobat de Maiestatea Sa Țarul”), cu o populație colonială, în structură majoritar evreiască din 1840;
- centru de provincie românească care a dat tonul Marii Uniri, primind în anii ‘20 ai secolului al XX-lea apostolatul elitelor culturale din

celelalte provincii ale României Mari, ulterior, în anii 30, făcut centru de exil pentru neisprăviții din regat; și în toți acei 22 de ani păstrându-și fără vreo schimbare structura etnică a populației, unde autohtonii erau minoritari în intravilan și majoritari în comunele preurbane;

- oraș sovietic, capitală de republică unională, centru al dominionului agricol, cu injecții permanente de „oameni sovietici” aduși să „ridice nivelul de trai și cultural” al moldovenilor, oraș în care populația autohtonă nu trebuia să depășească rata stabilită de Comitetul Central al PCUS de 40 %, dar care, în ciuda ideologizării realist-socialiste, devine „cetate de scaun a culturii românești din Basarabia, găzduind și solidarizând aproape întreaga intelectualitate de creație, provenită din țară, realizând o sinteză de neașteptat între ruralismul moral și urbanismul intelectual” (Mihai Cimpoi).

Patru paradigme ca patru orașe diferite, suprapuse arheologic și cultural, crescute spațial și urbanistic unul prin celălalt. Patrimoniul material și imaterial al acestei îmbinări, istorice și culturale deopotrivă, este inepuizabil și, deoarece nu mai poate fi regăsit în altă parte, poartă un caracter de unicat. O confirmă și autorii volumului de față prin radiografiile istorice, etnoculturale, religioase, arheologice.

Secolul al XXI-lea își construiește o altă paradigmă culturală pentru Chișinău, bazată pe o nouă majoritate etnică și o dominantă lingvistică românească. De obicei, așa cum accentua Iuri Lotman, „fiecare cultură își definește paradigma proprie a ce trebuie ținut minte (înregistrat în memorie) și a ce trebuie uitat. Acesta din urmă este șters din memoria colectivă și ca și cum încetează să mai existe. Dar se schimbă vremurile, se schimbă sistemul de coduri culturale și se modifică și paradigma a ce trebuie ți-

nut minte și a ce trebuie uitat” (I. Lotman, *Articole*, vol. 1, Tallinn, 1992). În ideea de moștenire istorică și culturală orașele care reușesc fericit să-și împletească trecutul cu prezentul și viitorul, punând în evidență unitatea comunitară, și nu clivajele istorice, devin centre culturale de iradiere regională sau globală (vezi cazurile Praga, Paris, Timișoara). Or, „cultura a cărei memorie este saturată de texte create în interiorul ei este adesea caracterizată printr-o evoluție graduală și întârziere în dezvoltare, pe când cultura a cărei memorie este supusă periodic la o saturație masivă de text redactat în altă tradiție, tinde spre o «dezvoltare accelerată»” (ibid.).

Planificarea viitorului, ca viziune modernă de dezvoltare urbană, cere, alături de strategiile de *branding urban* (regenerare urbană), clarificări identitare pe tot spectrul de interes comunitar. Ceea ce definește *genius loci* (spiritul locului) – istoric, cultural, spațial-urbanistic, caracterul a ceea ce ne unește comunitar și ne deosebește favorabil de ceilalți – trebuie accentuat, repus în valoare, făcut să funcționeze din plin, dezvoltat prin obiective, politici și proiecte concrete, articulate profesional de o administrație competentă și asumate în cunoștință de cauză de comunitatea urbană a Chișinăului.

Publicarea materialelor conferinței reprezintă o provocare pentru o nouă rundă de dialog asupra problemelor privind patrimoniul cultural urban, cercetarea, protejarea și valorificarea acestuia, perspectivele dezvoltării urbane și instituționale a municipiului Chișinău. Culegerea cuprinde 29 de studii, semnate de 35 de autori din diverse medii de activitate din Republica Moldova, România și Suedia, uniți de interesul privind istoria, cultura și dezvoltarea urbană a Chișinăului. Volumul este prefațat de ambasadorul Franței în Republica Moldova, Pascal Vagogne, care punctează că Ambasada Franței a ales urbanismul ca temă privilegiată a cooperării sale în Republica Moldova, deoarece problema dezvoltării urbane este o prioritate internațională.

Volumul acoperă o gamă variată de teme privind trecutul, prezentul și viitorul orașului Chișinău. Istoricii și arhitecții discută despre denumirea urbei, fortificațiile bastionate, penitenciarul-castel, vechiul apeduct, hotarele orașului, impresiile străinilor despre Chișinău, străzi și locuri ale memoriei sau recuperarea unor spații pierdute. Câteva studii dezbat rolul unor personalități care au marcat viața Chișinăului în calitatea lor de primari sau oameni politici – Dmitrii Mincov, Karl Schmidt, Constantin Stere. Pe lângă rolul său administrativ, Chișinăul s-a remarcat și prin instituțiile de învățământ laic și religios – subiect discutat atât în volumele noastre anterioare, cât și în volumul prezent. Orașul este în continuă creștere, înglobând de-a lungul timpului mai multe localități suburbane; în acest context se înscriu studiile despre Budești și Visterniceni. Din seria evenimente și aniversări face parte articolul privind organizarea jubileului de 500 de ani al municipiului Chișinău. Volumul cuprinde și două studii privind perspectiva dezvoltării urbane și amenajarea unor spații publice, idei care sperăm să se implementeze în viitorul apropiat, deoarece sunt originale și necesare pentru planificarea și dezvoltarea urbanistică. În partea finală a volumului sunt incluse o serie de lucrări care, ținând cont de aniversarea Universității Tehnice din Moldova, prezintă file din istoria unor catedre și a unor personalități formate în cadrul Facultății de Urbanism și Arhitectură.

Aducem mulțumiri colegilor care au sprijinit organizarea conferinței și celor care și-au adus contribuția la apariția prezentei lucrări. Mulțumiri speciale se cuvin persoanelor care au susținut financiar tiparul acestei culegeri – E.S. domnul Pascal Vagogne, ambasador al Franței în Republica Moldova, dl Alexei Baraboi, originar din satul Hănăseni, raionul Cantemir, Republica Moldova, actualmente locuiește în Potsdam, Germania, și dna Ana Lucia Culev, șefa Direcției Cultură a Consiliului Municipal Chișinău.

Coordonatorii volumului